

Józef Mandziuk

"Kościelne dzieje Sieradza", Witold Kujawski, Włocławek 1998 : [recenzja]

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 6/1, 246-247

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

doktora habilitowanego. Mam satysfakcję, że mogłem być recenzentem Jego twórczości naukowej w towarzystwie dwóch znakomych historyków: prof. dra hab. Józefa Gierowskiego i prof. dra hab. Krystyna Matwijowskiego. Obaj byliśmy najbliższymi współpracownikami ks. bpa prof. dra hab. Wincentego Urbana, który prowadził nas po ścieżkach nauki. Gdy ukazała się jakaś nasza publikacja, potrafił wyrazić radość, powtarzając nieraz znane powiedzenie ks. Konstantego Michalskiego: „kto niczego nie napisze i nie wydrukuje w młodości, ten i w przyszłości niczego nie napisze, gdyż nie odnajdzie w swej duszy zaufania we własne siły”. Z pewnością Książd Biskup Wincenty cieszy się teraz, że Jego uczniowie stali się samodzielnymi pracownikami nauki.

Ks. Józef Mandziuk

Ks. Witold Kujawski, *Kościelne dzieje Sieradza*. Włocławek 1998, ss. 350.

Sieradz – miasto pielęgnujące własną tradycję – otrzymało monografię swoich dziejów kościelnych. W średniowieczu odgrywało ono znaczną rolę jako miejsce częstych zjazdów i synodów prowincjonalnych arcybiskupów gnieźnieńskich (1233, 1262, 1270) ze względu na centralne położenie w Polsce. Później rolę tę przejął pobliski Piotrków Trybunalski.

Autorem teże monografii jest ks. dr hab. Witold Kujawski, historyk włocławski, uczeń ks. prof. Henryka Rybusa i ks. prof. Hieronima E. Wyczawskiego. Książka, która była podstawą Jego przewodu habilitacyjnego w ATK w Warszawie, została oparta o kościelne źródła archiwalne. Autor w sumie wykorzystał 133 vol. materiałów archiwalnych, pochodzących z Archiwum Diecezjalnego i Archiwum Kurii Diecezjalnej we Włocławku oraz z Archiwum Parafialnego w Sieradzu, których dotąd historycy nie dotykali. Ponadto miał do dyspozycji 7 wydawnictw źródeł drukowanych oraz zapoznał się z obfitym literaturą przedmiotu. Na kartach swojej dysertacji ukazał w oparciu o archiwalia ludzi i zdarzenia. Starą się rozwikłać niecisłości innych badaczy oraz postawił hipotezy, nie rozwiązując problemów definitywnie, bowiem zdawał sobie sprawę, że nie są mu znane wszystkie materiały źródłowe, znajdujące się np. w Upsali.

Ks. Kujawski całość problematyki ujął w 7 rozdziałach, opierając ją w zasadniczych zrzębach na zasadach chronologii. W rozdziale wstępnym ukazał początki Sieradza i jego znaczenie w wiekach średnich. W rozważaniach wykorzystał odkrycia archeologiczne, według określenia, iż „przeszłość Sieradza jest ukryta w ziemi” (K. Nowicki).

Rozdział II-gi został poświęcony omówieniu najstarszych miejsc kultu chrześcijańskiego w Sieradzu, gdzie powstały liczne świątynie, przy których rozwijało się osadnictwo. Przybliżył przeto kaplicę zamkową i kościół pw. Wszystkich Świętych na skarpie warciańskiej, „Poświętną Górkę” z kościołem pw. św. Mikołaja, kościół i klasztor dominikański owiany bogatą tradycją, kościół i przytułek Ducha Świętego, pełen tajemniczości kościół pw. św. Marcina i kaplicę Rozesłania Apostołów oraz stary drewniany kościół kolegiacki pw. Trójcy Świętej. Autor wykroczył poza czasy jagiellońskie i w oparciu o akta wizytacyjne przedstawił dzieje pięciu kościołów do XVIII stulecia, a świątyni farniej do XIX w. Należy zauważyć, że *Repertorium akt wizytacyjnych*, w opracowaniu ks. prof. Stanisława Librowskiego, należy zaliczyć do źródeł drukowanych a nie do opracowań.

W rozdziale III-cim zostały ukazane dzieje sieradzkiej kapituły kolegiackiej do 1729 r. Ta instytucja, powołana przez króla Władysława Jagiełłę, dodawała miastu splendoru, a jej celem było oświetlenie nabożeństw i dostarczanie odpowiednio przygotowanych duchownych do administracji kościelnej. Szkoda, że Autor w swoich rozważaniach nie odniósł się do śląskich kapituł kolegiackich, wszak diecezja wrocławska w wiekach średnich należała do metropolii gnieźnieńskiej.

Sieradzkiej kapitule kolegiackiej został poświęcony również rozdział IV-ty, w którym czytelnik dowiadyuje się o dziejach tej instytucji w XVIII stuleciu i jej upadku w 1819 r. Pogarszając się stan świątyni kolegiackiej pw. Trójcy Świętej był przyczyną przeniesienia kolegiaty do kościoła farnego pw. Wszystkich Świętych. Upadek jej jednak nastąpił ze względu na kurczenie się uposażenia.

Rozdział V-ty został poświęcony dziejom parafii sieradzkiej w XVIII i XIX stuleciu. Była to najważniejsza instytucja, dbająca o życie duchowe, a także i materialne mieszczan sieradzkich. Można by zapytać, dlaczego Autor nie sięgnął w głąb dziejów parafii, nie przybliżył jej uposażenia i funkcjonowania w wiekach wcześniejszych. To przeciętne działanie duszpasterskie plebanów, wikariuszy i kapelanów przyczyniła się do rozkwitu życia w mieście. Autor tyle miejsca poświęcił kapitule, która miała znaczenie drugorzędne, a dzieje parafii nadal pozostają w mroku.

Rozdział następnym prezentowanej rozprawy ks. Kujawskiego dotyczy okresu międzywojennego, który został zdominowany działalnością Ks. Walentego Pogorzelskiego, proboszcza sieradzkiego w l. 1923-1941. Była to postać niezwykle barwna, kapłan wielce wartościowy, pracowity, oddany Kościołowi, o szerokich horyzontach myślenia, choć dla niektórych nieco kontrowersyjny. Autor wiele uwagi poświęcił działalności urszulanek szarych, które zajęły klasztor poddominikański. Ich wszechstronna działalność budziła w społeczeństwie sieradzkim „podziw i uznanie” (s. 301). Ks. Kujawski dotknął też okresu okupacji hitlerowskiej. Pozytywnie ocenia działalność ks. Antoniego Samulskiego, jedynego kapłana w Sieradzu, który w latach okupacji prowadził duszpasterstwo wśród Polaków. Szkoda, że nie wykorzystał monumentalnego dzieła ks. Wiktora Jacewicza i ks. Jana Wosia pt. *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską 1939-1945*.

Wreszcie w rozdziale ostatnim historyk wrocławski odważył się dotknąć okresu po zakończeniu II wojny światowej. Wiadomo bowiem, że najtrudniej jest pisać o wydarzeniach współczesnych, bo źródła – dotyczące zwłaszcza personaliów – w archiwach są utajnione, same archiwalia często są nieuporządkowane, a samemu autorowi trudno jest nieraz ustrzec się przed pewnymi wnioskami subiektywnymi, gdy pisze o wydarzeniach i osobach, które znał osobiście. Na podjęcie opracowania rozdziału o współczesnych dziejach kościelnych Sieradza wpłynął fakt restytuowania w 1993 r. kapituły kolegiackiej przez obecnego ordynariusza ks. bpa Bronisława Dembowskiego oraz rozbudowa kościelnej organizacji miasta, które wzbogaciło się w liczne wiernych, duchowieństwa i w nowe świątynie parafialne. Wszak miasto „w swej długiej historii [...] nie przeszło tylu przeobrażeń jak w ostatnim, powojennym okresie” (s. 38).

W aneksach recenzowanej książki znajdujemy alfabetyczny wykaz prałatów i kanoników kapituły oraz duchowieństwa parafialnego i zakonnego Sieradza do 1993 r. Pracę ubogacającą umieszczone na końcu ilustracje i mapa przedstawiająca szkielet sytuacyjny Sieradza z XII-XIV w., brakuje natomiast planu miasta z naniesionymi świątyniami na przestrzeni wieków. Rzuca się również w oczy słaba redakcja książki, błędy literowe i stylistyczne. Jest to wada główna wielu współczesnych wydawnictw, nawet naukowych, którym brakuje dokładności i widoczny jest pośpiech w produkcji książki.

Należałoby żywić nadzieję, że w niedalekiej przyszłości powstanie pełna monografia miasta Sieradza, oparta o rezultat prac archeologicznych, materiały archiwalne i o prezentowaną rozprawę ks. dra hab. Witolda Kujawskiego.

Ks. Józef Mandziuk

Ks. Bronisław Panek, Źródła i materiały do dziejów Polskiej Misji Katolickiej we Francji

W ciągu wieloletniej, iście benedyktyńskiej pracy, ks. dr hab. Bronisław Panek, profesor Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie zebrał w bazie komputerowej, a częściowo własnym sumptem opublikował w postaci zeszytów, materiały źródłowe do dziejów Polonii francuskiej. Jest to przede wszystkim posiadająca ogromną wagę źródłową dokumentacja, którą od 1922 r. zgromadziła Polska Misja Katolicka w Paryżu. Ta dokumentacja mocno akcentuje życie religijne i działalność społeczno-kulturową Polonii we Francji, a szczególną uwagę zwraca na troskę Kościoła o polską emigrację, nie chcąc dopuścić by zagubiła ona polskie tradycje, wartości kulturowe, narodowe i religijne.